

Tóth János

Bioetika –
Klasszikus orvosi etika alapelvei –
Hippokratészi eskü és a paternalizmus

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

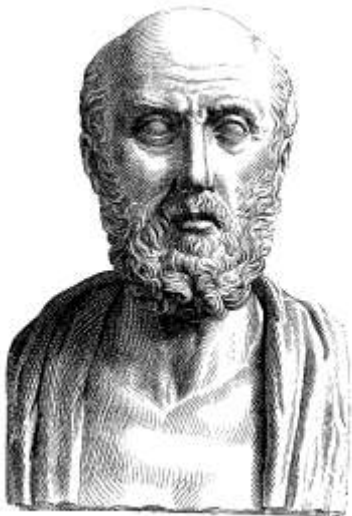
3. TÉMA: KLASSZIKUS ORVOSI ETIKA ALAPELVEI

3.1 LECKE HIPPOKRATÉSZI ESKÜ ÉS A PATERNALIZMUS

Az ókortól egészen a 20. század közepéig az orvosi hivatás gyakorlásának alapvető modellje a paternalista orvos-beteg viszony volt. Ezért érdemes megvizsgálni a klasszikus orvosi etika legfontosabb elveit, úgy mint ne árt, tégy jó, őrizd meg a beteg titkait. A klasszikus orvosi etika fókuszában a Hippokratészi eskü áll.

3.1.1 Hippokratészi eskü

Hippokratészi eskü az ókorban keletkezett etikai jellegű fogalom, melyet az orvosok tettek doktorrá avatásukkor, ez volt a hivatásuk elkezdésének feltétele.

Hippokratész (460-370 i.e.)

Forrás:

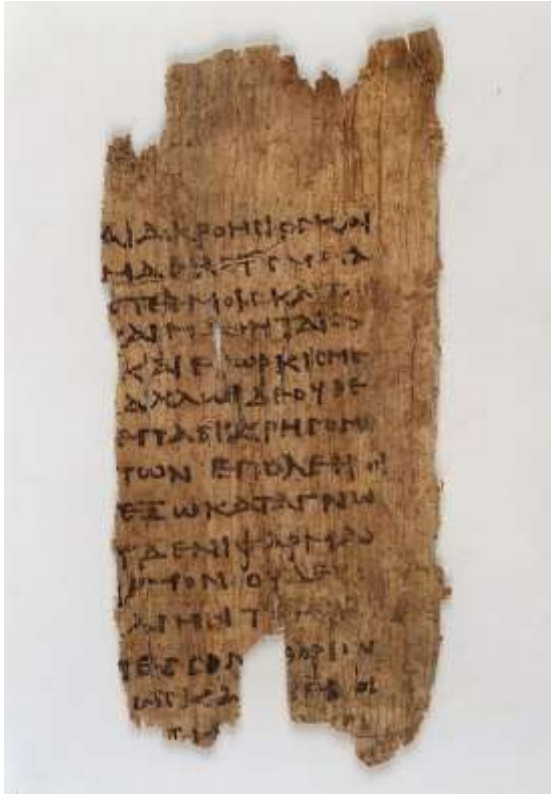
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7c/Hippocrates.jpg>

„Esküszöm a gyógyító Apollónra, Aszklépioszra és Hügieiára és Panakeiára és valamennyi istenre és istennőre, akiket ezennel tanúkul hívok, hogy minden erőmmel és tehetséggel megtartom következő kötelességeimet: tanáromat akitől e tudományt tanultam, úgy fogom tisztelni, mint szüleimet, vagyonomat megosztom vele, s ha rászorul, tartozásomat lerovom; utódait testvéreimnek tekintem, oktatom őket ebben a tudományban, ha erre szentelik magukat, mégpedig díjtalanul; továbbá az orvosi tudományt áthagyományozom fiaimra és azokra, akik az orvosi esküt leteszik, másokra azonban nem. Tehetségemhez és tudásomhoz mértén fogom megszabni a betegek életmódját az ő javukra, és mindent elhárítok, ami ártana nekik. Senkinek sem adok halálos mérget, akkor sem ha kérik, és erre vonatkozólag még tanácsot sem adok. Hasonlóképpen nem segítek hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához. Tisztán és szentül megőrzöm életemet és tudományomat. Sohasem fogok hólyagkövet operálni, hanem átengedem ezt azoknak, akiknek ez a mesterségük. Minden házba a beteg javára lépek be, s őrizkedni fogok minden szándékos károkozástól, különösen férfiak és nők szerelmi élvezetre használatától, akár szabadok, akár rabszolgák. Amit kezelés közben látok vagy hallok – akár kezelésen kívül is a társadalmi érintkezésben, – nem fogom kifecsegni, hanem titokként megőrzöm. Ha ezt az eskümet megtartom és nem szegem meg: örvendhessek életem fogytáig tudományomnak, s az életnek, de ha esküszegő leszek, történjék ennek ellenkezője.

Ez az eskü a következő viselkedési elveket írja elő az orvosnak. Tisztelje és támogassa a tanárait. Tudását átadja a saját gyerekeinek, illetve a tanárai gyermekeinek. A betegek életmódját a gyógyulásuk érdekében szabja meg. Ne végezzen eutanáziát és abortuszt. Mindig a betegek javát szolgálja, nem folytasson szexuális viszonyt a betegekkel, a betegek titkait őrizze meg.

A hippokratészi esküben tartalmazza a *ne árts és a tégy jó elveket* („...megszabni a betegek életmódját az ő javukra, és mindent elhárítok, ami ártana nekik. ... őrizkedni fogok minden szándékos károkozástól), amelyek a klasszikus orvosi etika központi elvei.

Napjainkban az orvosi eskü szövege eltér az eredeti szövegtől. Magyarországon a következő esküt kell elmondani az orvostan hallgatóknak.

Az eskü részlete egy 3. századi dokumentumon. Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Hippokrat%C3%A9sz_i_esk%C3%BC#/media/F%C3%A1jl:Papyrus_text_fragment_of_Hippocratic_oath_Wellcome_L0034090.jpg

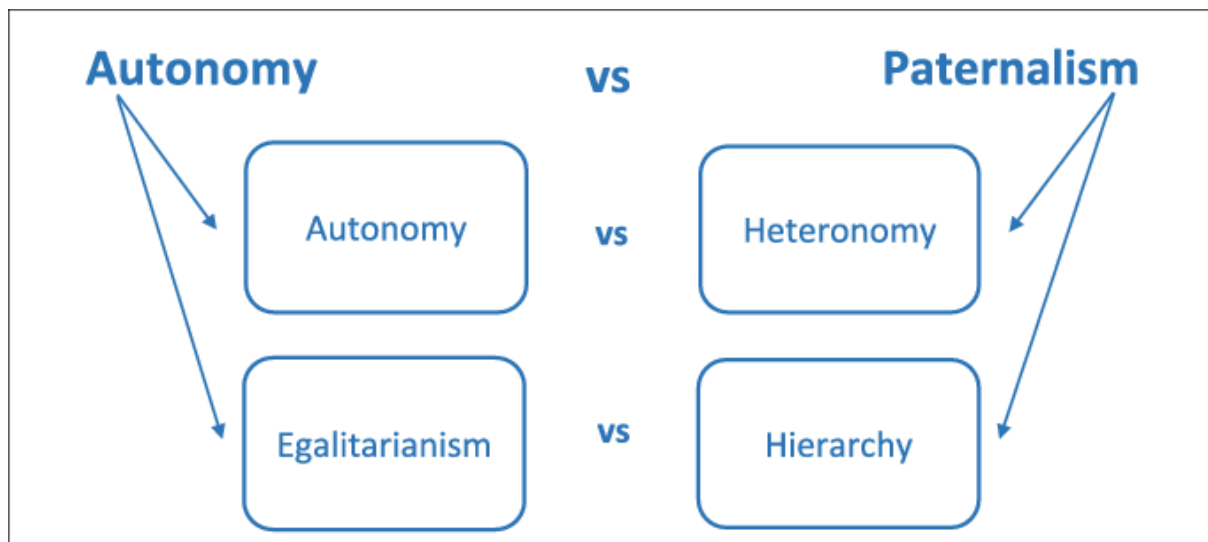
“Én (...) esküszöm, hogy orvosi hivatásomhoz mindenkor méltó magatartást tanúsítok. Legfőbb törvénynek tekintem a betegek testi és lelki gyógyítását, a betegségek megelőzését. Az emberi életet minden megkülönböztetés nélkül tisztellem. Orvosi tevékenységem soha nem irányul emberi élet kioltására. A betegek emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartom, bizalmukkal nem élek vissza és titkaikat haláluk után is megőrzöm. Tanítóimnak megadom az illő tiszteletet, orvos társaimat megbecsülöm. A betegek érdekében ismereteimet, tudásomat folyamatosan gyarapítom. Minden erőmmel arra törekszem, hogy megőrizsem az orvosi hivatás tisztaságát és tekintélyét. Az ... Egyetem hírnevét öregbítem és megbecsülését előmozdítom.”

A klasszikus hippokratészi eskü és a modern orvosi eskü között jelentős hasonlóság, de különbség is van. Mindkét szöveg hangsúlyozza az orvosi titoktartás jelentőségét, másrészt csak a modern orvosi esküben jelenik meg a betegek emberi méltóságának és jogainak a tisztelete.

3.1.2 Orvosi paternalizmus

A paternalizmus a pater, patris, (apa) paternus (apai) latin szavakból ered, és

atjai magatartást jelent. E felfogás szerint az orvos az apa, a nővér az anya és a beteg a gyermek. A paternalizmus a dolgok természeténél fogva egy hierarchikus viszonyt jelent az orvos és a beteg között, ahol a beteg az orvos akaratának engedelmeskedik (heteronómia).

Autonómia és paternalizmus.

Forrás:

https://www.researchgate.net/profile/Gregory_Thompson6/publication/326143959/figure/fig1/AS:646509544603656@1531151295918/Components-of-autonomy-and-paternalism.png

Fontos, hogy tegyünk különbséget a felek egyenrangúsága és autonómiája, illetve a szakmai ismereteik között. Vitathatatlan, hogy az orvos rendelkezik, míg a beteg általában nem rendelkezik orvos szakmai ismeretekkel.

Ezen a különbségen alapszik a paternalista jellegű orvos-beteg kapcsolat is, mivel az orvos tudja, hogy mi a baja a páciensnek és mire van szüksége, ezért a páciens beleegyezése nélkül dönthet szakmai kérdésekben. Ebben a modellben az orvos közöli a beteggel az általa legjobbnak vélt kezelést, amit a beteg további magyarázat és információ nélkül elfogad. Nem kérdőjelezheti meg az orvos véleményét. A klasszikus viszonyban a páciensnek nincs lehetősége beleszólni a kezelés módjába, sőt, kötelessége volt az orvos utasításainak betartása, akármilyen kockázatokkal is járjon az számára.

A 19. század második felében és a 20. század első felében elindult történelmi, társadalmi, és tudományos változások hatására bekövetkezett egy minőségi változás is, miszerint egyre nagyobb hangsúly került a páciensek döntési autonómiájára, egyre inkább egy közös célért küzdő együttműködésről szolt a

beteg-orvos kapcsolat. A változások hatására fogalmazódott meg a **tájékozott beleegyezés** elve, miszerint a kezelés előre látható következményeiről előre kell tájékoztatni a betegeket az így hozott döntésük már a teljes körű tájékoztatás keretén belül történik meg.

3.1.3 Libertárius paternalizmus

Ezt az nézetet **Richard Thaler** viselkedésközgazdász és **Cass Sunstein** jogtudós dolgozta ki 2003-ban. A szerzők különbséget tettek a **klasszikus vagy kemény paternalizmus**, illetve a **lágú, gyenge vagy libertárius paternalizmus** között. **Az utóbbi szerint az állam segíthet meghozni azokat a döntéseket, amelyeket az egyén maga meghozna, ha meglennének hozzá az ismeretei vagy képességei.** Szemben a (kemény) paternalizmussal, amely bizonyos dolgokat tilt, másokat kötelezővé tesz, **a gyenge paternalizmus „megőrzi a választás szabadságát”, ugyanakkor mégis befolyásolja az emberek viselkedését.**

A racionális ember elvére támaszkodó ideológiák abból indulnak ki, hogy az emberek általában a legjobb érdekeiknek megfelelően cselekszenek. Ez a feltételezés azonban gyakran nem teljesül. A **marketing** jól ismert tényezője, hogy egy bevásárlóközpontban egy áru vásárlásának a mértéke függ az elhelyezéstől – pl. a fejmagasságban elhelyezett áru fogy a legjobban. Thaler és Sunstein ezt nevezi választékarchitektúrának. Hasonló effektus működik egy választási listán, ahol a lista elején állók általában több szavazatot kapnak.

Orvosok is beszámolnak arról, hogy többen alávetik magukat az operációnak, ha azt mondják, hogy 90% túléli, mintha azt, hogy 10% belehal. A szervadományozás mértéke is jelentősen függ a szabályozás módjától. Azokban az országokban, ahol mindenki szervadományozónak számít, kivéve ha másképp nem nyilatkozott ott a potenciális szervdonorok aránya nagyon magas: pl. Ausztriában ez az arány 99,98%. Ezzel szemben azokban az országokban ahol csak az adományozhat szervet, aki kimondottan így nyilatkozott, ott a szervadományozók aránya nagyon alacsony: pl. Németországban 12%.

Egy önkiszolgáló étteremben az emberek választása függ attól, milyen sorrendben helyezik ki az ételeket, pedig a sorrendtől nem függ, mennyire egészséges az illető étel. Természetesen a reklámok befolyásolják az emberek döntését, a reklámozott márkából vásárolnak többet az emberek, holott a reklámtól nem lesz termék sem jobb, sem rosszabb. **A reklám is értelmezhető egy lágú paternalisztikus megközelítésnek, amely kényszer alkalmazása nélkül befolyásolja az embereket.**

Az emberek sokszor tesznek olyat, amiről tudják, hogy rossz nekik, mégis szeretik csinálni. Például sokan dohányoznak, bár tudják, hogy ez káros az egészségükre. A kemény paternalista politika egyszerűen megtiltja a dohányzást, vagy bünteti, **míg a lágú paternalizmus** igyekszik egy olyan közhangulatot teremteni, **amelyben dohányzás butaság.** Tehát itt nincs kényszer, ugyanakkor az állam mégis nyomást gyakorol az emberekre annak érdekében, hogy felhagyjanak a dohányzással.

Természetesen mások védelme érdekében az állam alkalmazhat erőszakot. Tehát a hatóság megtilthatja a dohányzást olyan

zárt vagy kevésbé zárt területeken, ahol az károsíthat másokat, ugyanakkor elvileg nem tilthatja meg az embereknek a dohányzást olyan területeken, ahol az másokat nem károsít. A puha paternalizmus szerint azonban az államnak az utóbbi esetben is érdemes puha nyomást gyakorolni az alanyra, hogy ne dohányozzon.

(Tóth János, SZTE)

Kérdések:

1.Milyen elveket hangsúlyoz a hippokratészi eskü?

2.Jellemezze az orvosi paternalizmust !

3.Mit jelent a liberális paternalizmus?

Szakirodalom

Dr. Kovács József (2006): *A modern orvosi etikai alapjai. Bevezetés a bioetikába.* Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest.

Thaler, Richard and Sustain, Cass (2003): Libertarian Paternalism. *The American Economic Review* 93: 175-79.

Hippokratészi eskü– Magyar katolikus lexikon. Internet